

"לא אגדה רעיי ולא חלום עובר" – העשור הראשון בביטחון

בישראל של ראשית שנות החמישים הפכה תופעת ההסתננות מעבר לגבולות לאיום תמידי על שלומם של האזרחים. בתגובה ל"מכת המסתננים" הקים צה"ל את יחידה 101 ויצא לפעולות תגמול שהפכו למיתוס לאומי. בסדרת ההרצאות נבחן את תרומתם של משה דיין, של אריק שרון, של מאיר הר ציון ושל דוד בן גוריון לעיצוב המיתוס בעשור הראשון.

1 "הישראלי המפורסם ביותר בעולם" משה דיין- אדריכל תפיסת הביטחון של ישראל בעשור הראשון

עליו נאמר: "איש מופלא, והוא מתעלה למדרגת משורר כמעט דווקא בהספדים." מה יש בדברי ההספד של דיין על רועי רוטברג, מא"ז נחל עוז, שהעלו אותו למדרגת "משורר כמעט"? איך, בתוך שנים אחדות, עלה דיין וטיפס בדרגות הפיקוד – ממג"ד במלחמת העצמאות לרמטכ"ל בינואר 1954? אחת הדמויות המרתקות והמעניינות בתולדות מדינת ישראל. מי האיש? מהו כור מחצבתו? מהם האירועים שעיצבו את אישיותו ואת תפיסתו המדינית-ביטחונית בעשור הראשון?

2 מדוע עזה תוססת – הולדת בעיית הפליטים הפלסטינים והשלכותיה על הסכסוך הערבי-ישראלי

היווצרות בעיית הפליטים במהלך מלחמת העצמאות – היא היא הבעיה הלא פתורה של הסכסוך הערבי-ישראלי. נעמוד על היקף התופעה, סיבותיה והשלכותיה. נבחן את השינוי הדמוגרפי ביישוב היהודי וביישוב הערבי לאורך תקופת המנדט הבריטי, ובעיקר במהלך מלחמת העצמאות. לאחר מלחמת העצמאות ניתח יגאל אלון, בכיר מצביאי תש"ח, את הגורמים והסיבות להיווצרות בעיית הפליטים. מהי "תרומתו" האישית למציאות חדשה זו?

3 "אין חריש עמוק בלי נשק".

מסתננים – האתגר הביטחוני הגדול בעשור הראשון

אתגרים רבים נבעו מהגבולות הארוכים, מבעיית המים ומהאזורים המפורזים, אך בעיית המסתננים הייתה האתגר הביטחוני הגדול מכולם בעשור הראשון. מי הם המסתננים? מה מספרם? מה מניעיהם? מה השפעתם על תחושת הביטחון האישי של היישוב היהודי בכלל ושל תושבי הספר בפרט? עד כמה הייתה זו בעיה קיומית למדינת ישראל הצעירה? האם אומנם מדובר בסכנה קיומית או שמא בבעיה פסיכולוגית?

משה דיין

4

ניצוץ שהדליק להבה- יחידה 101

אין ספק – בכל שלבי התפתחותו של כוח המגן, מבר גיורא והשומר ועד ימינו, ליחידה 101 שמור מקום של כבוד. יחידה קטנה, שפעלה זמן קצר, אך זכתה לתהילת עולם. מיהם אנשיה? על רקע מה הוקמה? כמה זמן פעלה? ומה ייחודו של מאיר הר ציון שדיין ראה בו את החייל הטוב ביותר שקם לצה"ל מאז מרד בר כוכבא? לוחם שהיה מודל לחיקוי לחבריו ולדורות הבאים. איך הצליחה יחידה קטנה זו להפוך את הקערה על פיה – לשנות את נורמת הלחימה של צה"ל שבאותן שנים, 1949-1953, הגיע לשיא שפלותו, לשיא ביזיונו, כשלוחמי חטיבת גבעתי נסו בבושת פנים מאנשי משמר מעטים בכפר "פלמה" שבשטח ירדן.

על הכוונת – הכפר קיביה; על הכוונת – העיר עזה

5

לוחמי הצנחנים ולוחמי יחידה 101, שיצאו לפעולת תגמול בכפר הערבי קיביה, לא תיארו לעצמם שפעולה זו תיחשב לקו פרשת המים במדיניות הביטחון של צה"ל. מה קרה? מה השתבש? מדוע נאלץ בן גוריון לצאת בהודעה שקרית לתקשורת העולמית? לאילו תובנות הגיע דיין לאחר פעולה בעייתית זו? האם אכן סימלה את סוף דרכה של יחידה 101 בצה"ל?

ב-28.2.55 יצא צה"ל אל הגדולה בפעולות התגמול מול המצרים בעיר עזה – "חץ שחור". מה קרה לכוח החסימה שמנע מהתגבורות המצריות להגיע לעיר עזה? מה המחיר ששילמו הצנחנים בפעולה זו? האם הפעולה השיגה את מטרתה? משה שרת ראה בפעולה את אחד מכישלונותיו הגדולים ביותר כראש ממשלה. בן גוריון, שר הביטחון, ראה בה "דף מפואר בספר הניצחונות של צה"ל".

מה קרה במצרים לאחר הפעולה?
עד כמה השפיעה הפעולה על נאצר?
עד כמה השפיעה על המצב הביטחוני בארץ?

מאיר הר ציון ואריק שרון

סגל הפיקוד, גדוד 890

6

לקראת מלחמה – פעולות התגמול ערב מבצע סיני

מה גרם למשה שרת לצאת מגדרו ולומר משפטים כגון "תקעתם לי סכין בגב"; "חשך עולמי"; "אפילו השטן עצמו לא היה יכול לבחור עיתוי גרוע מזה!" בשלהי 1955 תקף צה"ל בו זמנית מוצבים סוריים הסמוכים לכנרת. זו הייתה הפעולה הגדולה ביותר נגד הצבא הסורי מאז מלחמת העצמאות. מה קרה בפעולת כנרת? מה היו מטרות הפעולה? האם "חיי דייג פשוט המתפרנס מעבודתו הקשה על גלי כנרת", בשפתו של בן גוריון, מצדיקים פעולה בסדר גודל כזה? מה הייתה המטרה הגלויה של הפעולה ומה הייתה מטרתה הסמויה? הייתכן שבן גוריון ומשה דיין רקמו תוכנית מאחורי גבו של שר החוץ? מה הייתה מדיניות צה"ל בשנה שקדמה למלחמת סיני?

7

שתי אסכולות מתנגשות – בן גוריון מול משה שרת

לאורך שני עשורים, מאמצע שנות השלושים ועד אמצע שנות החמישים, הלכו בן גוריון ושרת יחדיו. מה קרה למערכת היחסים של השניים, יחסים שהחלו בהערכה ובקרבה והידרדרו עד כדי שנאה ותיעוב? עד כמה השפיעו אישיותם השונה ותפיסתם המדינית-ביטחונית על מדינת ישראל בהתמודדות עם אתגריה הביטחוניים? כיצד קיבל בן גוריון את מנהיגותו של שרת לאחר שובו משדה בוקר וכניסתו לתפקיד שר הביטחון בממשלתו של שרת? מה הביא להדחתו של שרת ממשרת שר החוץ? האם היו כאן שיקולים ענייניים או שמא התפרצות יצרים שאינה ניתנת לריסון?

חיילים בפתח בניין משטרת קלקיליה

8

"הסנה בוער" – מבצע קדש

ב-29.10.56 ניתן האות וגדוד צנחנים הוצנח בעומק סיני. כך נפתח מבצע קדש – "מבצע צבאי מושלם", במילותיו של מי שהיה מנכ"ל משרד הביטחון. מערכה זו נמשכה 100 שעות והביאה לכיבושו של חצי-האי סיני. מדוע ולמה חברו יחדיו בריטניה, צרפת וישראל להכות בנאצר? כיצד נתן המשורר הלאומי אלתרמן ביטוי לימים שלפני המלחמה, לאחד הסודות הגדולים של מדינת ישראל ערב מבצע סיני? מה הייתה תרומתו של חיל האוויר למערכה זו? וכיצד ניצלו יהודי פורט סעיד את ההזדמנות שנקרתה בדרכם, ופתחו דף חדש בתולדות חייהם? והאם נכון לראות בימים סוערים אלו את ראשית "מלכות ישראל השלישית", כפי שהגדיר זאת בן גוריון?

מבצע קדש